

Etika vojničke profesije

Jurković, Daniel

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:212347>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

ETIKA VOJNIČKE PROFESIJE

PREDDIPLOMSKI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2022.

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

ETIKA VOJNIČKE PROFESIJE

PREDDIPLOMSKI ZAVRŠNI RAD

Mentor: dr sc. Dafne Vidanec

Apsolvent: Daniel Jurković

Naziv kolegija: Poslovna etika

JMBAG apsolventa: 0234059210

Zaprešić, 2022.

Sadržaj

SAŽETAK.....	1
ABSTRACT	1
1. UVOD	2
1.1 ETIKA.....	3
1.1.2. ARISTOTEL I ETIKA.....	3
1.1.3 PLATONOVA DRŽAVA.....	4
1. 2 PODJELA ETIKE.....	6
2. VOJNA ETIKA.....	7
2.1 SUVREMENI VOJNIK U BORBI S MORALOM.....	8
2.2 MORALNA KOMPETENCIJA U ORGANIZACIJAMA I KLJUČNE KARAKTERISTIKE VOJNE ORGANIZACIJE	9
2. 3 ETIKA RATA	10
2. 3.1 TEORIJA PRAVEDNOG RATA	10
2. 3.1.1 JUS AD BELLUM	10
2. 3.1.2 JUS IN BELLO	11
2.3.1.3 JUST POST BELLUM.....	11
2. 3.1.4 POVIJESNI RAZVOJ TEORIJE PRAVEDNOG RATA.....	12
2. 4. DEFINICIJE ETOSA KROZ SVJETSKE VOJSKE	13
2.4.1 DISCIPLINA.....	13
2. 4.2 ODANOST I HRABROST KAO PROFESIONALNE VRIJEDNOSTI.....	14
2. 4.3 INTEGRITET, POŠTENJE I POŠTOVANJE	14
2.4.4 MISIJA	15
2. 4.5 KOLEKTIVNE VRIJEDNOSTI	15
2.5 TKO ILI ŠTO JE VOJNIK?.....	15
2.5.1 HRVATSKI VOJNIK	16
2.5.2 ETIČKA PRAVILA PONAŠANJA HRVATSKOG VOJNIKA	16
2.5.3 IZGRADNJA JAKE ETIKE NA AMERIČKOM WEST POINTU	16
3. ETIKA DUŽNOSTI, POZIVA I ODGOVORNOSTI	17
3.1 ETIKA AUTENTIČNOSTI	18
4. VOJSKA VS MORAL.....	19
4. 1 PROFIT KAO CILJ RATA.....	19
4.2 DJECA VOJNICI.....	20
4.3 PRIGOVOR SAVJESTI.....	21

4.4 VOJNI RASHODI.....	22
5. VOJNO PODUZETNIŠTVO	23
5.1 PRIVATNE VOJNE SNAGE	23
5.2 VOJNI MODEL U KORPORACIJAMA	24
6. ZAKLJUČAK	28
7. LITERATURA.....	29
8. ŽIVOTOPIS DIPLOMATA.....	32
9. IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA I AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	33

SAŽETAK

Vojne organizacije danas se nalaze pred velikim izazovima, a vojnik pred velikim moralnim dilemama. Vojnu etiku svaki pripadnik oružanih snaga treba steći i razvijati tijekom svoje karijere. Vojnik mora biti obučen razlikovati dobro i zlo, ispravno od neispravnog, moralno od nemoralnog, etično od neetičnog. Po Aristotelu vojnika bi mogli definirati kao prosječnog čovjeka kojemu je na umu hrabrost valjana ratnika, požrtvovanje čestita rodoljuba, trijeznost smotrena građanina. Po Platonu vojnici su čuvari države koje odlikuje hrabrost .

Vojna etika analizira, prosuđuje i u konačnici opravdava vojne akcije s moralnog gledišta. Definira individualne, kolektivne i profesionalne vrijednosti koje svaki vojnik, a time i čitava vojna organizacija, treba posjedovati kako bi on bio častan i odan, požrtvovan i pošten.

Vojnik osjeća dužnost ispuniti i izvršiti svoju obvezu, svoj poziv i svoju odgovornost. On prije svega mora biti human, poštivati različitosti i biti u stanju naći ravnotežu između zapovijedi i moralnosti.

Ključne riječi: *etika, moral, vojska, vojnik, etika rata, vojni model upravljanja*

ABSTRACT

Military organizations today face great challenges, and the soldier faces great moral dilemmas. Every member of the armed forces should acquire and develop military ethics during their career. A soldier must be trained to tell the difference between good and evil, right and wrong, moral and immoral, ethical and unethical. According to Aristotle, a soldier could be defined as an average man who has in mind the courage of a valiant warrior, the sacrifice of a virtuous patriot, the sobriety of a prudent citizen. According to Plato, soldiers are the guardians of a state characterized by courage.

Military ethics analyzes, judges, and ultimately justifies military actions from a moral point of view. It defines the individual, collective and professional values that every soldier, and the entire military organization, should possess in order for him to be honorable and loyal, self-sacrificing and honest.

A soldier feels a duty to fulfill and fulfill his obligation, his vocation, and his responsibility. Above all, he must be human, respect differences and be able to find a balance between commandment and morality.

Keywords: *ethics, morale, army, soldier, war ethics, military management model*

1. UVOD

Vojna etika, poput medicinske ili medijske etike, temeljna je sposobnost koju bi svaki pripadnik službe trebao steći, razvijati i unaprjeđivati tijekom svoje karijere. Primarna svrha etičkog obrazovanja vojnika je pružiti pojedincima sposobnost moralnog razlikovanja ispravnog od pogrešnog kada zakoni više ne pomažu. Vojna etike ne namjerava pretvoriti vojnika u filozofa, već umjesto toga pruža vještine retoričkog preispitivanja koje im pomažu u donošenju informiranih odluka.

Tijekom desetljeća obrazovanje o etici postalo je rastuća tema u mnogim oružanim snagama diljem svijeta. Tradicionalno, oružane snage pružale su etičko obrazovanje na akademijama na višoj razini s naglaskom na časnike i više dočasnike. No, novi pristup modernoj etičkoj obuci jest osigurati etičko vodstvo i proces donošenja odluka na svim razinama ciljajući na početne vojne pripadnike. Vojnici na svim razinama moraju procijeniti mogućnosti i brzo donositi odluke. Kako bi povećale vojnu učinkovitost, oružane snage moraju provesti etičko obrazovanje u osnovnoj obuci svih časnika i osoblja.

Vojna etika široko je interdisciplinarno istraživanje koje uključuje zabrinutost zbog vođenja rata, odluke o tome kako i kada se uključiti u vojne operacije te pitanja koja se odnose na moralnu psihologiju i njegu onih koji služe. Vojna etika usredotočuje se na temeljne vrijednosti i moralna načela koja kolektivno upravljaju muškarcima i ženama koji služe u vojnim snagama nacija diljem svijeta, kao pripadnici onoga što se ponekad naziva „vojna profesija“ ili „profesija oružja“. Etički temelji koji definiraju profesiju oružja razvili su se tisućljećima iz zajedničkih vrijednosti i iskustava.

Cilj rada je analizirati i proučiti etiku u vojnoj službi. U prvom dijelu rada biti će predstavljena etika, povijest i temelji etike kroz Sokrata i Platona te podjela etike kao i povezanost etike s vojnom praksom. Drugi dio rada biti će posvećen vojnoj etici, razinama vojne etike, vojničkom moralu te će se probati opravdati rat kao i oduzimanje života drugome kroz teoriju pravednog rata. Završni dio rada govori o moralu u vojskama diljem svijetu. Koliko su oružane snage moralne i koliko su radnje povezane s oružanim snagama u duhu etike? Navedeno će biti analizirano kroz rashode, naoružanja, mobilizacije te nametanjem vojnog roka.

1.1 ETIKA

Borba između dobra i zla postoji od kada postoji svijet. Egipćani i Babilonci svoje su živote upravljali prema besmrtnosti te su donosili zakone koji su nametali dobro ponašanje, a kažnjavali loše. Perzijanci su također vodili borbu između dobra i zla odgovarajući za svoja djela te su se prepuštali i bojali suda poslije smrti. U Aziji je nastao etički sustav hinduizam gdje je moral na prvom mjestu. No najvažniji utemeljitelji etike su stari Grci. Platon *dobro* postavlja kao ne samo temelj etike već kao i temelj filozofije, dok Aristotel određuje cilj etike u postizanju sreće razlikujući teoretsku i praktičnu etiku (Bezić, 1994).

1.1.2. ARISTOTEL I ETIKA

Aristotel smatra da je najveće dobro u sreći kojoj teži svaki čovjek, a etika ispituje koliko o nama samima ovisi da postignemo sreću. Aristotel tvrdi da će čovjek biti sretan ukoliko razvije svoju umnu prirodu i u praktičnoj djelatnosti i u spoznaji. Stoga vrline dijeli na etičke i dijanoetičke. Pod etičke vrline svrstava vrline volje koje mogu biti postignute izbjegavanjem krajnosti, sredinom između pretjerivanja i zaostajanja za mjerom. Hrabrost je sredina između plašljivosti i neustrašivosti, darežljivost između škrtosti i rasipnosti i slično. U dijanoetičke vrline svrstava znanje, razboritost i umovanje kao najviše blaženstvo. Učenje o vrlinama izlaže u najpoznatijem djelu Nikomahova etika.

Tablica 1 – Aristotelove etičke vrline

	POROK-suvišak	VRLINA	POROK-manjak
1.	drskost	hrabrost	strašljivost
2.	razuzdanost	umjerenost	beščutnost
3.	rasipanost	darežljivost	nedarežljivost
4.	neukusnost	izdašnost	sitničavost
5.	oholost	velikodušnost	malodušnost
6.	častohlepnost	sredina u odnosu na čast	nečastohlepnost

7.	rasrdljivost	blagoćudnost	ludost
8.	laskavost	sredina u ugodnosti u društvu	svadljivost/zlovoljnost
9.	hvastavost	iskrenost u govorenju u sebi	podrugljivost
10.	prostaštvo	dovitljivost/tankoćutnost	neotesanost
11.	a)zakonitost	a)pravednost: cijela vrlina	a)nezakonitost
	b)nepravda	b) pravednost: dio vrline	b)trpljenje nepravde

Izvor: Alispahić, 2019

Aristotel je u etici realist te smatra da svaki čovjek može ostvariti realno dobro čime će ostvariti napredak. Za razliku od Platonova etičkog idealizma Aristotel se orijentirao na prosječnog čovjeka kojemu je na umu hrabrost valjana ratnika, požrtvovanje čestita rodoljuba, trijeznost smotrena građanina (Kalin, 1991).

1.1.3 PLATONOVA DRŽAVA

Platon je bio trajno obuzet savršenim društvenim uređenjem odnosno kako zasnovati poredak u kojem će priroda pojedinca i njegove sposobnosti biti u službi ideala općeg dobra zajednice. Odgovore i razradu Platon daje u svom najpoznatijem dijelu Država koja za cilj ima sreću svih građana i cijele zajednice. Platon razvrstava građane idealne države u tri staleža:

- Proizvoditelji – oni koji ostvaruju proizvodna dobra za sve pripadnike društva
- Vojnici ili čuvari – oni koji brane državu od unutrašnjih i vanjskih neprijatelja
- Vladari – oni koji upravljaju

Ukoliko svatko radi posao za koji je sposoban ne ometajući druge postići će se pravednost. Pravednost koju karakterizira kao sklad, harmoniju svih dijelova društvene cjeline jer ideja države jest pravednost. Idealno društvo Platon je povezivao s prirodom čovjeka odnosno s tri dijela čovjekove duše: požudni, voljni i umni. Kod pravog čovjeka umni dio vodi druga dva. Stoga su:

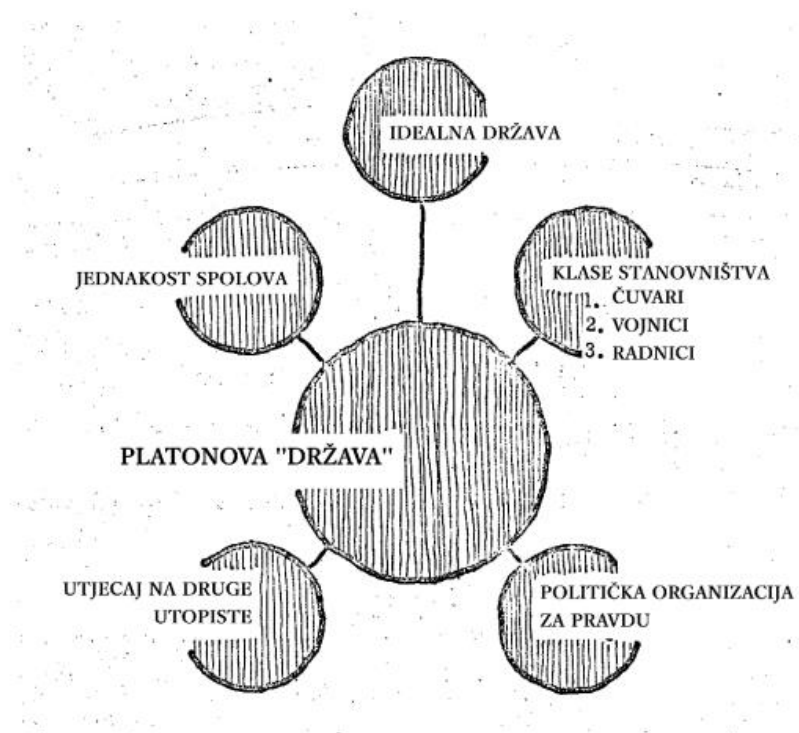
- Proizvoditelji – požudni dio države (skloni su težnji za ugodom i zaradom, a vrlina im je skromnost)

- Vojnici ili čuvari – voljni dio države (mana im je težnja za vlašću dok su im vrline hrabrost)
- Vladari – umni dio države čija je vrлина mudrost prosuđivanja (Platon ih naziva filozofi)

Ukoliko svaki stalež ostvaruje svoju vrlinu država kao i građani će biti pravedni (Kalin, 1991). Stoga zaključujemo da su četiri temeljne vrline Platonove filozofije politike i etike slijedeće:

- Pravednost
- Umjerenost
- Hrabrost
- Mudrost

Slika 1 – prikaz Platonove Države

Izvor: Čičić, 2016

1. 2 PODJELA ETIKE

U radu je već spomenuta Aristotelova podjela etike na teoretsku i praktičnu etiku. Teoretska ili teorijska etika dijeli se na: filozofsku i teologijsku. Praktičnu etiku možemo podijeliti na osobnu, zakonsku i poslovnu s tim da poslovna može imati dvije podvrste: radnu i profesionalnu.

„Etika je teorija morala, a moral je praksa. Kad se promijeni praksa dolaskom novih mogućnosti ljudskoga djelovanja, stvarajući nove odnose – drukčije od dotad uobičajenoga i uobličenoga etosa kao življenog morala – pobude se pitanja koja nukaju teoriju na promišljanja novonastaloga okruženja u kojem čovjek treba djelovati“ (Knezović,2016). Filozofska etika je istraživanje morala, utemeljenost čovjekovih djela u njegovoj svakodnevnicu. Ona promišlja o dobrom životu suvremenog čovjeka i njegovih potomaka čuvajući njegovo dostojanstvo. Moralna teologija uči o životu čovjeka i njegovim djelima prema Bogu čiji je začetnik Hans Küng osnivač Zaklade svjetski ethos. Praktična etika naglasak stavlja na pojedinca koji je subjekt praktične etike (Ivaniš, 2014). Tako osobna etika proizlazi iz osobnosti pojedinca, njegova odgoja, osobnih stavova, tradicije i kulture odrastanja, a okvir joj predstavlja zakonska etika. Zakonska etika zagovara zakone kao etičke norme smatrajući da je ono što je zakonito i moralno. Poslovna etika brani da se u poslovnim odnosima radi ono što nije dopušteno. Proučava odnose među svim poslovnim subjektima, a sastoji se od radne i poslovne. Prema Vujiću i sur (2012) za radnu etiku važne su temeljne vrednote (očekivanja poslodavaca, prava i obveze radnika, uzajamna suradnja, raspodjela zadataka i poslova) kao i interni i eksterni odnosi radnika i poslodavca. Profesionalnu etiku definiramo kao skup pravila o ponašanju neke pojedine profesije. Profesionalna etika vojnika glavna je tema ovog rada. Profesionalna etika vojnih osoba u Republici Hrvatskoj regulirana je Etičkim kodeksom koji sadrži moralna načela i ljudske vrijednosti profesionalnog, javnog i privatnog djelovanja hrvatskog vojnika što će biti analizirano u radu. U nastavku rada obraditi će se vojna etika kroz svjetske vojne sile.

2. VOJNA ETIKA

Vojna etika prosuđuje i opravdava vojne akcije s moralnog gledišta. Ona definira standarde lijepog ponašanja za pojedino vojno osoblje (kao pojedince i/ili članove skupine) i razvija te standarde. Postavlja kritična pitanja postojećih zakona i propisa u vezi s organiziranom vojnom silom te nastoji izmijeniti te zakone, ako je potrebno, u okviru demokratskog procesa. Središnja briga vojne etike je pitanje uporabe organizirane vojne sile "Kada osoba kao vojnik može upotrijebiti fizičku silu ili čak ubiti i kako smije/mora/treba primijeniti silu? Vojna etika, kao primijenjena etika, ima najvažnije referentne točke ustavnog prava koje poštuju međunarodno pravo i pravo oružanog sukoba i savjesti pojedinog vojnika. Vojna etika može se podijeliti na četiri razine (Baumann, 2007).

1. U kojim situacijama i do kojih ciljeva je opravdana organizirana vojna sila (jus ad bellum)? "Teorija pravednog i ograničenog rata" i međunarodno pravo pokušavaju odgovoriti na ovo pitanje.
2. Koje ograničavajuće norme reguliraju vojne akcije, posebno s obzirom na uporabu vojne sile tijekom i nakon sukoba (jus in bello)? Zakon o oružanim sukobima i pravila djelovanja, kao i civilno-vojni odnosi (uključujući demokratsku kontrolu oružanih snaga) bave se ovim pitanjem.
3. Što je dobar vojskovođa? Tim se pitanjem bavi etika vojnog vodstva.
4. Što bi trebao biti vojnik? Koje su osobne osobine, karakter, ponašanje i vrline poželjne i potrebne vojniku?

Budući da se vojska u većini zemalja danas sastoji od pripadnika profesionalne službe, vojna etika trebala bi uključivati profesionalnu etiku, koja mora odražavati vrijednosti i vještine bitne za profesionalne vojnike. To znači postavljati pitanja kao što su: Na koji način se profesionalni ljudi u vrijeme mira ponašaju jedni prema drugima (s obzirom na međuljudske sukobe, ambicije u karijeri, korupciju i podmićivanje) i kako se ponašaju u javnosti (ponašanje izvan dužnosti i slobodno vrijeme, konzumacija alkohola i droga)? Odgovarajuća pravila ponašanja se izdaju, obučavaju i kontroliraju.

2.1 SUVREMENI VOJNIK U BORBI S MORALOM

Raspravu o suvremenom vojniku možemo započeti s Platonom i njegovim glavnim vrlinama: mudrost, hrabrost, umjerenost i pravda. Uz navedene vrline vojnik mora biti odan i odgovoran. Vrlinama se teži, one se stječu iskustvom, njih se ne može naučiti jer one su internalizirane. Kao karakterne osobine i stavovi vrline formiraju osobu. Uz vrline, za suvremenog vojnika potrebne su vrijednosti i norme. Vrijednosti koje su u samim ustavima mnogih zemalja smjernice su vojnicima kojih se oni moraju pridržavati. Neke od tih vrijednosti su:

- dostojanstvo pojedinca i ljudska prava koja proizlaze iz toga;
- sloboda pojedinca i zajednice u suživotu jedni s drugima;
- individualnu odgovornost i odgovornost za svoje postupke;
- pravedna sloboda, koja kao posljedicu veže individualno i kolektivno ponašanje za nacionalna i međunarodna pravna pravila; i
- podjela vlasti uspostavom sustava provjera i ravnoteže.

Pripadnici oružanih snaga moraju se pridržavati ovog dogovorenog političkog etosa i definicije čovjeka. Za poučavanje tim vrijednostima apsolutno je važno politički obrazovati pojedince i u skladu s tim odabrati vojnike (Baumann, 2017). Suvremeni vojnici u praksi se redovito suočavaju sa situacijama u kojima moraju odlučiti što je ispravno učiniti, a što ne. Često ove situacije sadrže moralnu komponentu koja uključuje sukob vrijednosti. Odluka se ponekad može donijeti samo ako se napuste određene vrijednosti koje se istodobno zaslužuju podržati. U takvoj se situaciji suočavamo s moralnom dilemom. Iako će se moralne dileme i dalje pojavljivati, bavljenje moralnim dilemama i moralnim pitanjima općenito može se osposobiti, a moralna se sposobnost vojnika može poticati (Baarle i sur.,2015). Razmatranje etike, a osobito njegovanje moralne sposobnosti, posebno je važno u oružanim snagama. Moralna sposobnost može pomoći vojnicima da se na odgovoran način nose s moralnim dilemama. Vršenje nasilja rijetko je bez kontroverzi, a demokratsko društvo zahtijeva od oružanih snaga da se odgovorno nose s monopolom legitimne uporabe nasilja koje mu je odobrilo društvo. Stoga biti vojnik u današnjem svijetu zasigurno je teško, izazovno i vojnik je u opasnosti moralnog oštećenja koje dovodi do promjene karaktera i promicanja oholosti (Baarle i sur.,2015). Toner (1993) navodi da biti vojnik ne znači prodati svoje etičke

vrijednosti te da i zakon nalaže vojnicima odbijanje neetičkih i nezakonitih naredbi. Vojnik mora koristiti svoju moralnu sposobnost za prepoznavanje nezakonitog ili nemoralnog posebno u sivim zonama gdje zakon šuti, gdje je zastario ili je čak kontradiktoran. Stoga je za vojnika najvažnije pitanje „ Kako uspostaviti ravnotežu između discipline i poštivanja zapovjednog lanca uz održavanje svoje moralne kompetencije?“

2.2 MORALNA KOMPETENCIJA U ORGANIZACIJAMA I KLJUČNE KARAKTERISTIKE VOJNE ORGANIZACIJE

Karssing (2000) moralnu kompetenciju u organizacijama opisuje kroz šest elemenata:

- osvještavanje vlastitih osobnih vrijednosti i vrijednosti drugih
- sposobnost prepoznavanja moralne dimenzije asituacije i utvrđivanja koje su vrijednosti u pitanju ili su u opasnosti od kršenja
- sposobnost da se na odgovarajući način prosudi moralno pitanje ili dilema
- sposobnost priopćenja ove presude
- spremnost i sposobnost djelovanja u skladu s ovom presudom na moralno odgovoran način
- spremnost i sposobnost da budete odgovorni sebi i drugima

Ključne karakteristike vojne organizacije su:

- hijerarhija
- ujednačenost
- grupno povezivanje

Kao najvažniji aspekt vojne organizacije je riječ „obrana“. Obrana teritorija vlastite zemlje i njenih saveznika, zaštita i promicanje međunarodne vladavine prava i stabilnosti. Dodatno podržavanje civilne vlasti u provođenju zakona, u naporima za pomoć u katastrofama i pružanju humanitarne pomoći, kako u zemlji tako i u inozemstvu. Svi ti zadaci uključuju

raspoređivanje vojnih sposobnosti. Korištenje nasilja, ponekad u atmosferi tajnosti iz sigurnosnih razloga, tipično je za vojnu organizaciju i ljude u njoj.

2. 3 ETIKA RATA

Prema Coleman S i Coleman N (2015) tri su glavna gledišta u pogledu etike rata.

- Pacifisti tvrde da rat i općenito ubijanje nikada nije opravdan
- Realisti tvrde da se etičke ideje ne primjenjuju na međunarodne oružane sukobe
- Teoretičari pravednog rata tvrde da su u nekim slučajevima države opravdano uključene u oružani sukob

Stav pacifista u današnjem svijetu, u kojem je prisutan genocid i etničko čišćenje, teško je održiv kao i realistička teorija o ne primjenjivanju etičke ideje na međunarodne odnose. Stoga, najdominantnija teorija o etici rata je teorija pravednog rata.

2. 3.1 TEORIJA PRAVEDNOG RATA

Teorija pravednog rata traži odgovor na pitanje zašto se ratovi vode te opravdava rat kroz teorijske i povijesne aspekte. Teorijski aspekti etički opravdavaju rat dok povijesni aspekti proučavaju sporazume i pravila koja su se primjenjivala kroz stoljeća ratovanja (Moseley, 2004). Također, teorija pravednog rata ima dva aspekta – kada je potrebno pristupiti ratu te koji su uvjeti koji moraju biti ispunjeni kako bi se opravdao ulazak u rat te kako se moraju ponašati oni koji su već u ratu.

2. 3.1.1 JUS AD BELLUM

Jus ad bellum sugerira da postoji 6 uvjeta koji moraju biti ispunjeni kako bi državi (ili entitetu sličnom državi) bio opravdan odlazak u rat:

- Država mora imati pravedan razlog – smatra se da je jedini pravi razlog obrana sebe od agresije ili obrana bespomoćnog od agresije
- Država mora imati pravu namjeru u ratu – opravdan razlog

- Onaj tko objavljuje rat za to mora imati ovlaštenja i mora ga javno objaviti – samo određeni ljudi, poput recimo šefa države, imaju ovlasti za objavljivanje rata
- Rat mora biti posljednje razumno sredstvo – prije rata mora se pokušati sa svakom drugom opcijom
- Rat koji ima male šanse nije etički opravdan – mora postojati stvarna vjerojatnost uspjeha
- Rat mora poštivati zahtjev proporcionalnosti – koristi od rata moraju biti dovoljno značajne za opravdanje štete i uništenja koje će rat izazvati (Coleman, S., Coleman, N, 2015).

2. 3.1.2 JUS IN BELLO

Ova teorija bavi se ponašanjem onih koji su u ratu i etičkim opravdanjem borbi. Po ovoj teoriji borbe će biti etički opravdane ukoliko zadovoljavaju dva uvjeta:

- Napadati se mogu samo legitimni ciljevi
- Šteta koja se nanosi u napadu mora biti razumna u smislu postizanja vojnog cilja

Dijelovi *jus ad bellum* i *jus in bello* uključeni su u međunarodno pravo u pogledu uporabe oružane sile.

2.3.1.3 JUST POST BELLUM

Jus post bellum daje analizu moralnih uvjeta na kraju rata. Pojam *jus post bellum* stoga treba shvatiti kao ono što slijedi iz rata, ali i kao ono što legitimno vodi stvarnom kraju rata. *Jus post bellum* predstavlja zasebnu kategoriju od teorija pravednog rata i ne može se svesti na moralna pravila druga dva područja prava. Međutim, nije neovisna (Nadeau, 2010). Zagovornici teorije pravednog rata koristili su moralna opravdanja kako bi tvrdili da 'pravedan rat' zahtijeva 'pravedan mir'. Slično, '*jus post bellum*' se uglavnom teoretizirao kao moralna paradigma.

Kao idejni začetnik ove teorije smatra se Immanuel Kant koji je uveo pojam *odmah nakon rata* u svojoj filozofiji prava (znanost o pravu) , koja je bila dio Metafizike morala. Kant je izričito podijelio pravo nacija u odnosu na ratno stanje u tri različite kategorije:

- pravo odlaska u rat;
- pravo za vrijeme rata; i
- odmah nakon rata, čiji je cilj međusobno prisiliti narode da izađu iz ratnog stanja i da se osnuje zajednički ustav koji uspostavlja vječni mir'.

Kantove ideje bile su nove, jer je on povezo pravila rata sa širom perspektivom vječnog mira. Uspostavio je izričitu vezu između pravila *jus in bello* i vječnog mira, rekavši da će država tijekom rata dopustiti takve neprijateljske radnje koje bi onemogućile međusobno povjerenje u kasniji mir (Stahn, 2016).

2. 3.1.4 POVIJESNI RAZVOJ TEORIJE PRAVEDNOG RATA

I kod teorije pravednog rata temelje možemo naći u Platonovoj Državi gdje govori o vojnoj etici i važnosti vrlina kod vojnika, no utemeljiteljem navedene teorije smatra se sveti Augustin. Augustin je pisao o ovoj temi kako bi spojio vrijednosti kršćanstva s tadašnjom situacijom u kojoj je bilo Rimsko Carstvo. Upravo je on kroz pitanja *jus ad bellum* i *jus in bello* (o pravednom ulasku u rat i pravednom vođenju rata) postavio nacрте teorije pravednog rata. Nakon svetog Augustina sveti Toma Akvinski u teoriju o pravednom ratu unosi Aristotelovu političku teoriju. On, ovoj teoriji pristupa kroz četiri pitanja:

- Može li i jedan rat biti dopušten
- Smiju li se svećenici boriti u ratu
- Smije li se u ratu služiti varkama
- Smije li se ratovati tijekom blagdana (Buzar, 2015).

U dvadesetom stoljeću teorija pravednog rata doživjela je oživljavanje uglavnom kao odgovor na izum nuklearnog naoružanja i američko sudjelovanje u ratu u Vijetnamu. Najvažniji suvremeni tekstovi uključuju *Pravedne i nepravedne ratove* Michaela Walzera (1977). Od terorističkih napada na SAD 11. rujna 2001. godine, akademici su ponovno usmjerili pozornost na pravedni rat s međunarodnim, nacionalnim, akademskim i vojnim konferencijama na kojima se razvijaju i učvršćuju teoretski aspekti konvencija. Teorija pravednog rata postala je popularna tema na kolegijima međunarodnih odnosa, političkih

znanosti, filozofije, etike i vojne povijesti. Zbornici sa konferencije redovito se objavljuju, nudeći čitateljima čitav niz pitanja koja ta tema pokreće (Moseley,2004).

2. 4. DEFINICIJE ETOSA KROZ SVJETSKE VOJSKE

Iako dijele isti korijen riječi, etos i etika nisu isti. Etika kao znanost o moralu za cilj ima razlikovati dobro od zla. Etos je skup vlastitih vrijednosti. U ovom poglavlju razrađuje se etos kroz definicije nekih svjetskih vojska. Vojna profesija ovisi o specifičnom etosu koji reagira na upotrebu sile te o ovladavanju silom. Etos svjetskih vojski daje uvid u mentalitet i kulturu te stav prema nasilju. Etos je koncept koji treba razumjeti u cijeloj organizaciji, a definira ga se kroz tri sloja:

- Filozofski pristup
- Pristup propisom
- Simbolički pristup

U sadržajima zakletve vojnika analizirati će se individualne vrijednosti od kolektivnih vrijednosti. Individualne vrijednosti su disciplina, odanost, hrabrost, integritet, poštenje, poštovanje i misija dok su kolektivne vrijednosti esprit de corps, hijerarhija, stav i pobjeda.

2.4.1 DISCIPLINA

Francuska vojska je vrlo eksplicitna. Članak 4. " *Code du soldat*" glasi ovako: " *Pokorava se naredbama , u potpunoj suglasnosti sa zakonima i običajima oružanog ratovanja i međunarodnim konvencijama.*" Kodeks časti Legionara kaže, u članku 3: " *Poštujući tradiciju Legije, poštovanje nadređenih, disciplina i drugarstvo vaša su snaga , hrabrost i odanost vaše vrline.*" Podsjećamo se i na poznate riječi prethodne verzije vojnih propisa koje su počele s: "Disciplina je izvor snage vojske ...". Filozofski referentni tekst, " *L'Exercice du métier des armes*" , dugo razotkriva vezu između discipline i legitimiteta.

Vojnik Sjedinjenih Američkih Država kaže: „*Ja sam discipliniran , i fizički i psihički tvrd, obučeni iiskusni u svojim ratničkim zadacima i vježbama.*” Sovjetski je vojnik, u uvodnim riječima svoje Zakletve govorio: *"Svečano se obvezujem da ću biti pošten, hrabar, discipliniran i oprezan ... da ću poštivati propise i naredbe nadređenih"*. Iz navedenog, moglo bi se reći da disciplina proizlazi iz osjećaja slobodno stečene odgovornosti. Što se tiče britanskih kraljevskih marinaca, disciplina se ne treba objašnjavati jer se podrazumijeva samim ulaskom u vojne redove, dok se kod američkog vojnika pitanje discipline niti ne treba postavljati. Možemo reći da je disciplina eksplicitna i samostalna, relativna i aluzivna (Yaklovleff, 2007).

2. 4.2 ODANOST I HRABROST KAO PROFESIONALNE VRIJEDNOSTI

Objekt vojničke odanosti je država, nacija i/ili kruna, a hrabrost najveća vrлина vojnika. Američka vojska hrabrost zamjenjuje pripremljenošću na teške bitke te promiče čvrstinu kao sposobnost podnošenja nedaća. Navedene vrline pogoduju učinkovitosti vojnika što se smatra profesionalnim vrijednostima. Profesionalizam se očituje u općoj zauzetosti fizičkim, moralnim i intelektualnim razvojem.

2. 4.3 INTEGRITET, POŠTENJE I POŠTOVANJE

Integritet i poštenje kao individualne vrijednosti smatraju se prirodnom posljedicom lojalnosti i discipline dok se poštovanje najčešće odnosi na neprijatelja što ima jasne etičke implikacije. Za vojnike se podrazumijeva da moraju štiti ljudsko dostojanstvo bez ikakve razlike. Navedenim vrlinama najviše se bavi francuski kodeks časti. Tako članak 3 " *code du soldat* " : *"Gospodar svoje sile, poštuje protivnika i vrlo je pažljiv da poštedi stanovništvo."* Također članak 9: *"Otvoren je prema svijetu i društvu općenito i poštuje različitosti"*. "Legijski kod također se fokusira se na neprijatelja i poštovanje prema njemu: *"U borbi se borite bez strasti i mržnje, poštujuete poraženog neprijatelja ..."*. Tekst britanske vojske (Zavjet) pruža opsežne komentare o važnosti poštivanja, zbog svih ljudskih bića, uključujući, sasvim izričito, neprijatelja. To se ne smatra samo moralnom obvezom, već i operativnim imperativom. Kraljevski marinci ističu se u predstavljanju poštovanja prema neprijatelju i neborcima kao prirodne posljedice "poniznosti" svojstvene korpusu. Upitno je poštivanje neprijatelja jedino kod američke vojske, gdje je neprijatelj spomenut u kontekstu, netko koga treba uništiti.

2.4.4 MISIJA

Misija se općenito predstavlja kao apsolutna te je izjednačena s riječima poput žrtvovanje ili nesebična služba. Misija je svetinja koja se mora izvršiti uz rizik vlastitog života. Francuski vojnik izričito je upozoren na razliku između "misija je sveta" i "misija opravdava bilo što".

2. 4.5 KOLEKTIVNE VRIJEDNOSTI

Vojnik je član tima. Legion Code tretira Legiju kao obitelj i navodi da se nikada ne ostavlja pali drug. Hijerarhija ili stil zapovijedanja vrijednost je sama po sebi dok najviše kolektivne vrijednosti ima stav vojnika kroz koji se dobiva slika cijele institucije. " *Code du soldat*" navodi da je vojnik "obazriv prema drugima", "otvoren prema svijetu i društvu općenito, poštuje različitosti", "izražava se oprezno kako se ne bi narušila neutralnost službi u pitanjima filozofije, politike i religije ", " on je, uvijek i svugdje, veleposlanik ". Legijski kod moralizira legionara navodeći „*Ponosni na svoj status legionara, svojim ćete odazivom pokazati taj ponos, uvijek besprijekoran, svojim ponašanjem uvijek vrijednim iako skromnim, svojim životnim prostorom uvijek urednim*“. Kraljevski marinci moraju pokazati "poniznost", ne zbog svoje moralne vrline, već kao operativni imperativ: "Kako bi se prilagodili i inovirali, važno je da Korpus, iako ponosan na svoje standarde, ostane dovoljno samosvojan, kritičan - dovoljno skroman - da prepozna i usvojiti dobre prakse drugih institucija ". Vojni savez koristi vrlo snažnu riječ "pristojnost", koja postavlja vrlo visoke standarde ponašanja vojnika. Iako se pobjeda ne navodi samo po sebi kao vrijednost shvatljivo je i razumljivo da je vojnički etos nemoguć bez pojma pobjeda.

2.5 TKO ILI ŠTO JE VOJNIK?

U Francuskoj se borca oslovljava kao vojnik ili legionar. U Njemačkoj mu se obraća kao građaninu u uniformi dok ga Ujedinjeno Kraljevstvo oslovljava kao vojnik ili komandos. Sovjetski savez je vojnika nazivao sovjetskim vojnikom, u Sjedinjenim Američkim Državama on je ratnik dok je marinac jedno sa svojim oružjem. Njegov etos se bavi isključivo usavršavanjem oružja, u potpunoj apstrakciji bilo kojeg drugog razmatranja, posebno etičkog.

2.5.1 HRVATSKI VOJNIK

Etičkim kodeksom vojnih osoba hrvatske vojske definirana su temeljne ljudske vrijednosti i moralna načela za profesionalno, privatno i javno djelovanje hrvatskog vojnika. Etički kodeks navodi da „*vojna etika proizlazi iz tisućljetne vojne tradicije hrvatskog naroda, hrvatske kulture, običaja i baštine, kao i iz univerzalnih moralnih vrijednosti*“. Kodeks navodi slijedeće individualne i kolektivne vrijednosti hrvatskog vojnika:

- Domoljublje
- Čast i poštenje
- Dostojanstvo
- Odgovornost
- Požrtvovnost i ustrajnost
- Odvažnost
- Odanost (MORH, 2018).

2.5.2 ETIČKA PRAVILA PONAŠANJA HRVATSKOG VOJNIKA

Pripadnici Oružanih snaga Republike Hrvatske obučeni su kako se u svakoj situaciji ponašati moralno što je imperativ ne samo hrvatskog vojnika nego vojnika svake zemlje. Vojnik je vrlo često izložen dvojbena situacijama u kojima mora donijeti etički opravdanu, a moralno neupitnu odluku. Na Hrvatskom vojnom učilištu hrvatski vojnik nadograđuje svoje etičke i moralne vrijednosti koje su mu urođene ili stečene odgojem. Također, hrvatski vojnici uče o religijskoj kulturi kako bi uvidjeli nužnost poštivanja različitosti. U sklopu vojne etike hrvatski vojnici se obučavaju o kulturološkim razlikama, moralu, toleranciji i diskriminaciji u vojsci (Žutić, 2016).

2.5.3 IZGRADNJA JAKE ETIKE NA AMERIČKOM WEST POINTU

West Point osnovan je 1802 godine i najstarija je akademija vojne službe u državi. Nakon diplomiranja kadeti West Pointa dobivaju dužnost potporučnika u američkoj vojsci. Naglasak

ove vojne akademije stavljen je na moralno-etičko obrazovanje i bogaćenje polaznika od kojih se očekuje čast i integritet. Misija West Pointa glasi: obrazovati, osposobiti i nadahnuti korpus kadeta tako da svaki diplomac bude ovlašteni vođa karaktera predan vrijednostima Dužnost, Čast, Država; profesionalni razvoj tijekom karijere časnika u vojsci Sjedinjenih Država; i doživotno nesebično služenje naciji. West Point je razvio i primjenjuje sveobuhvatni sustav časti čija je velika i sveobuhvatnija svrha obrazovanje. Temelj sustava časti započinje kodeksom časti koji glasi: „*a kadet neće lagati, varati, krasti ili tolerirati one koji to čine*“.

Osnovna pretpostavka „West Point Honor“ je da se vrijednosti, čast, poštenje i etika mogu naučiti. Jedan od glavnih ciljeva West Pointa je pripremiti mladiće i djevojke za suočavanje s etičkim izazovima koji postoje na današnjem, tehnologijom bogatom, dvosmislenom i brzom bojnopolju.

Moralno – etički obrazovni program West Pointa oslanja se na kognitivnu teoriju. Bit društvene kognitivne teorije je da pojedinci mogu naučiti novo ponašanje promatrajući druge u društvenoj situaciji, a zatim oponašajući njihovo ponašanje (Offstein i Dufresne, 2007).

3. ETIKA DUŽNOSTI, POZIVA I ODGOVORNOSTI

Postojanje dužnosti duboko je u svima nama. Dužnosti su ono što se mora izvršiti i ispuniti. Dužnosti izvire iz nekih funkcija, zanimanja, obiteljskih odnosa ili samim time što smo građani neke države. Stoga, vojnik osjeća dužnost odazvati se na mobilizaciju, odslužiti vojni rok, pomoći u nevolji i obraniti svoju državu od agresije. Mnoge vojske svijeta slijede izreku *Fiat justitia, pereat mundus!* (*Neka bude pravda, makar propao svijet!*), jer se pravda mora izvršiti bez obzira na posljedice. Isto tako, dužnost se mora izvršiti bez obzira na posljedice. Ovdje se povezuju dva pojma: pravda i dužnosti. Izvršenje pravde predstavlja dužnost od koje se ni pod koju cijenu ne smije odstupiti (Berčić, 2010). Ovu vrstu etike zanimljivo je promatrati s vojnog gledišta. Razmišlja li vojnik prilikom odlaska u borbu o posljedicama koje će izazvati ili smatra da bez obzira na posljedice on svoje dužnosti mora ispuniti? Isto tako, zanimljivo je analizirati je li dužnost svakog muškog punoljetnog građanina odslužiti vojni rok i odazvati se mobilizaciji. U nastavku rada promatrat ćemo ove dvije teme s etičkog aspekta. Može li se nekom nametnuti vojni rok i prisilno ga mobilizirati? Je li moralno mobilizirati i iskorištavati djecu vojnike te koliko je današnja vojna organizacija moralna s obzirom na ciljeve rata, teška naoružanja i novčana sredstva koja se ulažu u vojsku u

trenucima velike svjetske gospodarske, a mogli bismo reći i duhovne krize? Je li uistinu dužnost vojske osigurati profit? O tome će biti govora u daljnjem radu.

Etika poziva sadrži moralne refleksije, shvaćanja i pretpostavke o samoj vrijednosti i smislu tog poziva. Etiku poziva uveo je Max Weber dajući važnost etici svakog poziva u promišljanju i ispitivanju smisla poziva kojeg smo odabrali. Smisao u etici poziva je odgovorno vođenje računa o posljedicama našeg djelovanja, o vrijednostima i humanosti (Skledar, 2004). Vojnik se u svom pozivu obvezuje na temelju svog izbora postaviti interese svoje zemlje i interese podređenih ispred svojih vlastitih. To nije samo njegov poziv već i odgovornost. Ta se obveza izražava kao moralna odgovornost proizašla na temelju njegovog prihvaćanja tereta i rizika obrane države. Vojska je profesija koja zahtjeva žrtvu, profesija koja zahtjeva etiku odgovornosti jer raspolaže sa sredstvima moći stoga odgovornost nalaže promišljanje o posljedicama postupaka (Skledar, 2004). Četiri su glavna imperativa koja vode vojnike:

- Interesi države
- Zakonite naredbe nadređenih
- Dobrobit podređenih
- Časno izvršenje dužnosti (Neill, 2000).

Poštujući ove imperative vojnik će ispuniti zakonske, profesionalne i moralne obveze. Ispuniti će etiku dužnosti, etiku poziva i etiku odgovornosti.

3.1 ETIKA AUTENTIČNOSTI

Charles Taylor (1991) u knjizi *Etika autentičnosti* postavlja pitanja: *Tko i kakva osoba ja želim biti? Kakvo je to pitanje? Kako ću naći odgovor na to i zašto je pitanje etički relevantno?* Navedena pitanja su crvena nit ovog filozofa. Odgovor na pitanje *Što ja želim biti* Taylor smatra etičkim pitanjem. Polazište njegova stvaralaštva je vrednovanje želja i potreba. Upozorava da je ideal postao relativizam, hedonizam i narcizam. Ljudi su postali usmjereni na sebe, a samim time manje zainteresirani za društvo. U takvim okolnostima ljudi ne žele sudjelovati u samoupravi gdje gube dostojanstvo građanina. O relativizmu promišlja kroz mlađi sloj društva koji vjeruje da mora biti vjieran samo sebi. Ne postoji više heroizam nego je aktualna kultura preživljavanja. Taylor objašnjava da je etika autentičnosti nastala krajem 18

st. na oblicima individualizma i romantizma u kojem pojedinac nije bio povezan s društvenom zajednicom (Biljak, 2015). Postajući vojnik mladi čovjek se prepušta zajednici (državi), služi na čast domovini, zainteresiran je za svijet oko sebe, vraća heroizam za koji Taylor tvrdi da više ne postoji i povezan je sa svojom zajednicom.

4. VOJSKA VS MORAL

Nekoliko je aspekata koji će biti analizirani u nastavku rada, a koji vojsku stavljaju u sukob s moralom. Jedna od najnemoralnijih stvari koje vojske rade je novačenje djece. Također, zanimljivo će biti vidjeti koje zemlje imaju prisilnu mobilizaciju te prisilni a ne dobrovoljni vojni rok. S druge strane, ako smo već počeli govoriti o vojsci kao poduzetničkoj organizaciji zanimljivo će biti analizirati koliko se novaca troši na oružane snage, naoružanja te nove vrste oružja.

4.1 PROFIT KAO CILJ RATA

Danas se čini se da je tradicija ratovanja i ratničke časti potpuno napuštena te da ne postoje pravila ratovanja. Sukobi su sve više surovi bez ikakvih pravila. Teorija pravednog rata i jus ad bellum kao prvi uvjet opravdanosti ulaska u rat ističu obranu od agresije. No narav ratovanja bitno je izmijenjena. Još od Drugog svjetskog rata čini se da je motiv ratovanja profit i moć što je dovelo i do promjene u samom vojniku te je danas ratovanje način zgrtanja kapitala. Interni sukobi uglavnom nisu određeni socijalno niti politički, već ekonomski te su danas profit i ekonomija glavni pokretači rata. Takvi ratovi danas se često nazivaju i poduzetništvo odnosno ekonomija rata jer je cilj profit pod svaku cijenu (Rupčić, 2016). Upravo u takvim okolnostima možemo govoriti o vojnim organizacijama kao nemoralnim.

4.2 DJECA VOJNICI

Ujedinjeni narodi procjenjuju da je oko 19.000 djece u vojnim skupinama od čega je većina prisilno novačena. Ova tema nije samo filozofska i etička, već pravna i politička. . Etičke dileme o djeci vojnicima su:

- pitanja prisilnog novačenja i etičnost,
- pitanje krivnje i moralne odgovornosti i onih koji su novačili djecu
- pitanje krivnje i morala same djece koja su sudjelovala,
- pitanje neznanja i prisile u kojoj djeca vojnici djeluju, a koje ih eventualno oslobađa njihove krivnje za sudjelovanje u zločinima

Djeca vojnici jeftina je vojna snaga te se njima može lako manipulirati. Budući da djeca vojnici predstavljaju prijetnju na isti način na koji to čine odrasli borci, imaju borbeni status i stoga su legitimne mete napada prema suvremenim teorijama rata. Nije važno jesu li oni moralno odgovorni za prijetnju koju predstavlja činjenica da su djeca. Dopušteno je boriti se protiv njih na potpuno isti način kao protiv odraslih boraca. Kakav je utjecaj na profesionalnog vojnika boriti se protiv djeteta? Suočavanje s djetetom može natjerati profesionalnog vojnika u moralnu dilemu: hoće li zaštititi sebe i svoje suborce ili riskirati ozljeđivanje djeteta koje predstavlja prijetnju. Ozljeđivanje djeteta može odraslom vojniku nanijeti ozbiljnu psihičku štetu. Većina kultura djecu smatra nevinima koja zaslužuju zaštitu, a za vojnike u većini armija širom svijeta nanošenje štete djetetu dolazi s osjećajem krivnje, šoka i srama. No, ako vojnik ne reagira na prijetnju, čak i ako dolazi od djeteta, moglo bi biti smrtonosno za vojnika i njihove suborce.

Pogled na djecu (borce ili ne) koje su ubile odrasle snage također može biti poguban za odnose s lokalnim stanovništvom. To može biti pogubno za misije koje ovise o osvajanju dobre volje civila. Znajući to, protivnici mogu namjerno dovesti djecu u opasnost da stvore "crnu propagandu" - jezive slike i negativan publicitet koji šteti moralnom ugledu njihovog zagovornika. Ako profesionalni vojnici znaju da su prisutna djeca vojnici, mogu odlučiti da se uopće neće upustiti u neprijateljstva. Prisutnost djece na bojnopolju ne treba normalizirati, a potrebno je uložiti sve napore kako bi se uklonila iz zona sukoba. No, također je važno prepoznati moralne dileme koje postavljaju odraslim vojnicima koji se s njima susreću u konfliktnim situacijama. Oružane skupine prepoznaju taktičku prednost koju djeca

nude; nastavit će ih koristiti u sukobu kako bi ometali i uznemirili svoje protivnike u svoju korist.

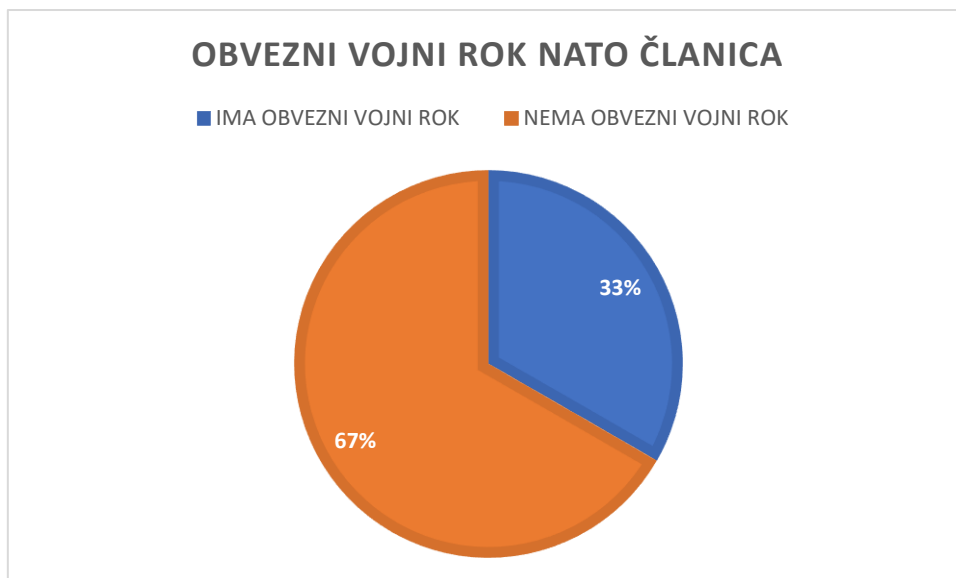
Slika 1 – dijete vojnik

Izvor: <https://matrixworldhr.com/2012/03/30/djeca-vojnici-gdje-je-kraj-vladavini-psihopata/>

4.3 PRIGOVOR SAVJESTI

Prigovor savjesti prilikom služenja vojnog roka države reguliraju na različite načine. Većina država potpuno priznaje zakonsko pravo prigovora savjesti dok su u nekim državama takve osobe diskriminirane. Samo mali broj država uopće ne priznaje navedeno pravo. Međunarodni ugovori o ljudskim pravima priznaju slobodu pojedinca koji zbog vjerskih, filozofskih ili etičkih razloga ne želi sudjelovati u oružanim sukobima gdje će nekome morati oduzeti život. Upravo radi navedenog većina država ukida obvezno služenje vojnog roka te se okreće profesionalnoj vojsci (OSCE, 2008).

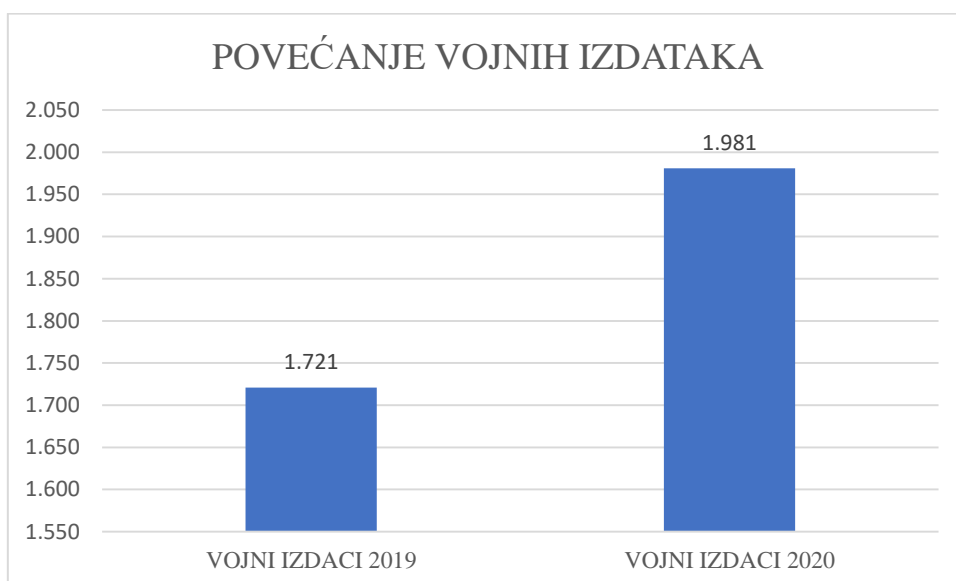

Grafikon 1. izradio autor

Izvor: <https://faktograf.hr/2017/02/01/trecina-clanica-nato-a-ili-eu-ima-obavezni-vojni-rok-ali-ne-od-mjesec-dana/>

4.4 VOJNI RASHODI

Vojni izdaci na svjetskoj razini u stalnom su porastu (Grafikon 2). Iako je 2020. godina bila godina epidemije i svjetske krize izdaci za vojsku bili su u porastu za 2.6 %.

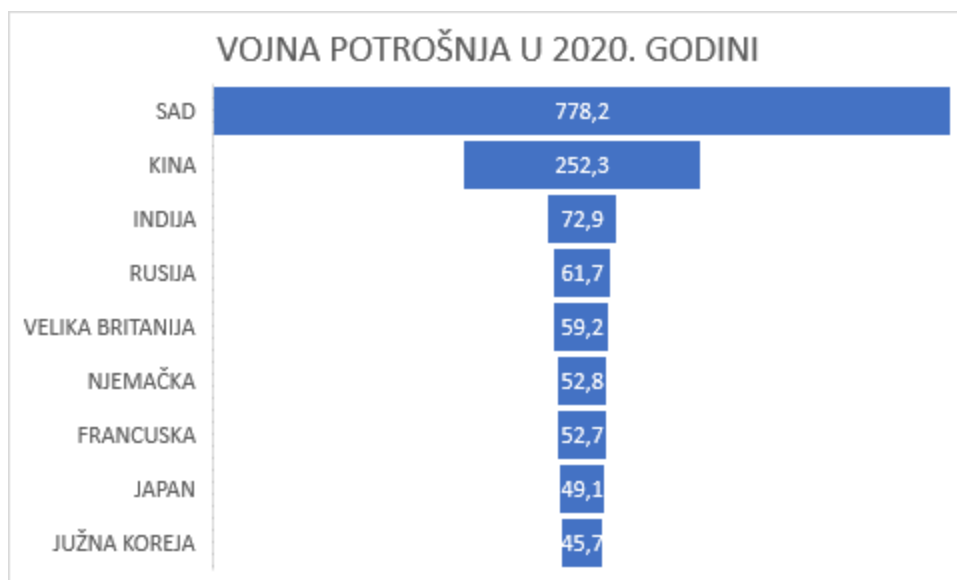

Grafikon 2. izradio autor

povećanje vojnih izdataka u milijardama dolara izradio autor

Izvor: <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2021/5/8/ko-najvise-trosi-na-vojsku-u-regiji-i-svijetu>

Najviše su u vojsku ulagale SAD i Kina. (Grafikon 3).

Grafikon 3: vojni izdaci u milijardama dolara

Izradio autor

Izvor: <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2021/5/8/ko-najvise-trosi-na-vojsku-u-regiji-i-svijetu>

5. VOJNO PODUZETNIŠTVO

5.1 PRIVATNE VOJNE SNAGE

Privatne vojne kompanije na početku dvadeset prvog stoljeća doživljavaju uspon. To su kompanije koje su vođene profitom, a pružaju uglavnom borbene ili savjetodavne usluge. Privatne vojne kompanije su legalna tijela vođena profitom i imaju organiziranu strukturu. Koriste se svim upravljačkim i poslovnim tehnikama. Za razliku od državnih vojnih struktura privatne vojne kompanije su virtualne bez stalnog sjedišta što smanjuje troškove. Zaposlenici su im uglavnom bivše vojno osoblje državnih vojski (Smerić i Sabol,2009).

Smerić i Sabol (2009) navode čimbenike koji su utjecali na stvaranje privatne vojne industrije:

- ideologija slobodnog tržišta i trend privatizacije sigurnosti
- transformirana priroda ratovanja i tehnologizacija ratovanja
- transformacija oružanih snaga zbog smanjivanja državnih nacionalnih snaga
- geopolitički razlozi

5.2 VOJNI MODEL U KORPORACIJAMA

Vojni model upravljanja je učinkovit, definiran i jednoznačan, o odlikuje ga:

- red
- rad
- stega
- radni moral
- efikasnost i produktivnost
- pragmatičnost

Sastavljena od velikog broja ljudi i niza sustava vojska raspolaže znanjem i iskustvom kako i na koji način se takvi veliki sustavi vode. Odnosno jasno su definirani i razgraničeni strateški, taktički i operativni dijelovi vođenja, zapovijedanja i odgovornosti koji će dovesti do cilja. Zbog navedenog, vojni model upravljanja sve češće pokušavaju prekopirati poslovni subjekti vođeni rastom svojih organizacija i profitom. Uvođenje vojnog modela u sustav korporacija zahtjeva odgovor na niz pitanja:

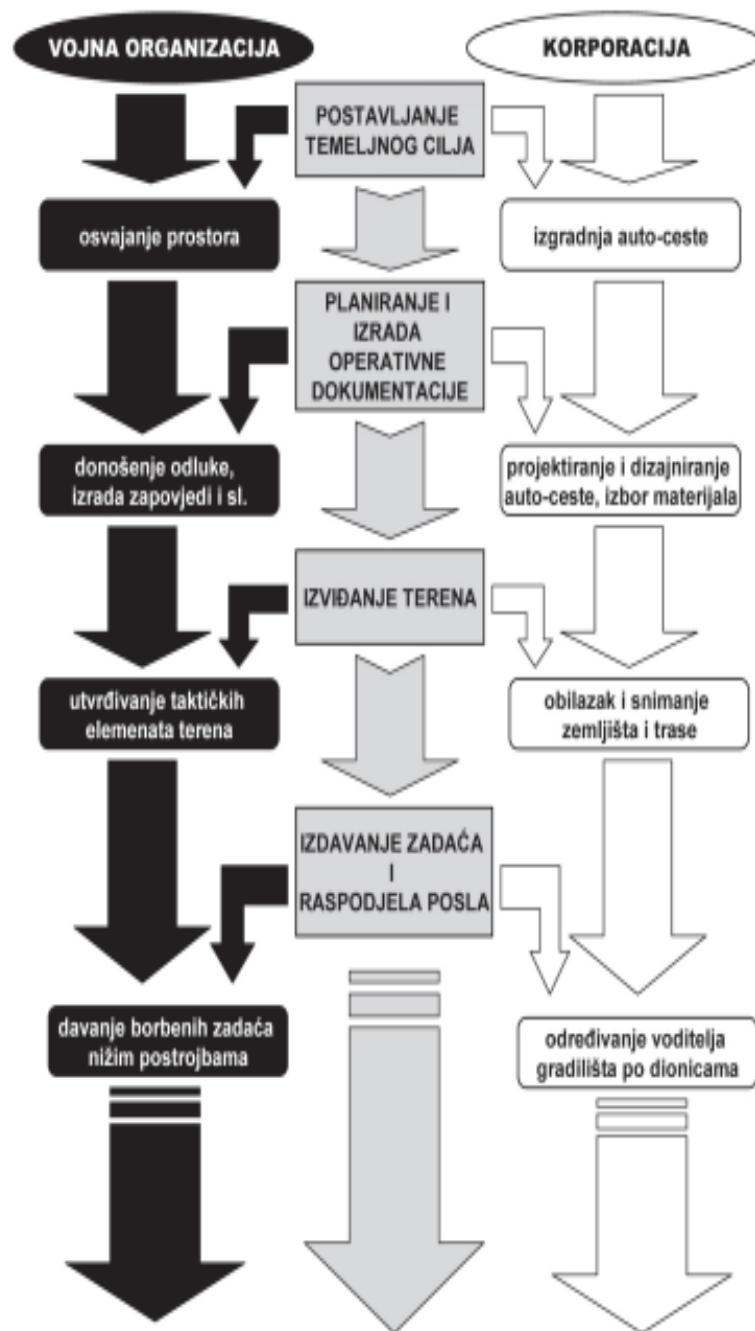
- na koji način uvesti vojnu hijerarhijsku strukturu
- kako primijeniti načelo jednonadređenosti i subordinacije
- kako razviti kanale komunikacije koji su jednoznačni
- kako i na koji način razdvojiti analitičke razine (strateške, taktičke i operativne).

U vojsci, upravljanje je autokratsko s funkcionalnom karakteristikom društvene moći. Vlast je u vojsci formalna i depersonalizirana, monokratska i ograničena, a glavni ciljevi vojne organizacije su:

- zaštita svojih snaga
- upotreba primjerene vojne sile
- ne odstupanje od plana i standardnih operativnih procedura

Vojni kompleksi pokazuju nacionalnu moć zemlje. Također, uz vojsku su povezane i mnogi poslovni subjekti koji rade za oružane snage što dovodi do povezanosti vojske i gospodarstva odnosno ekonomije. Isto tako, svjedoci smo da upravo ta povezanost dovodi do sukoba interesa djelatnih vojnih osoba koje imaju vlasnički udio u poslovnim subjektima koje rade za vojsku ili su bivše djelatne vojne osobe s poznanstvima u oružanim snagama što se prikazuje kao djelovanje za nacionalne interese. Iz svega navedenog vidljivo je da korporacije imaju velike sličnosti sa vojnim sustavom. Sličnosti se uočavaju kod postavljanja cilja, planiranja i izrade dokumentacije, logistika, izviđanje terena i raspodjela zadataka (Slika 2).

Slika 2 – vojna organizacija nasuprot korporativne organizacije (građevinske firme)

Izvor: Ogorec i Skendrović, 2014

Ogorec i Skendrović (2014) analiziraju pozitivne i negativne učinke vojnog modela upravljanja. U nastavku su analizirana neka načela s pozitivnim i negativnim stranama.

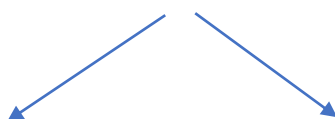
SUBORDINACIJA I HIJERARHIJA

POZITIVNO: pouzdanost, osjećaj svrhe i
strukture, podjela zadaća

NEGATIVNO: nedostatak kreativnosti
zbog ne isticanja pojedinačnih rješenja

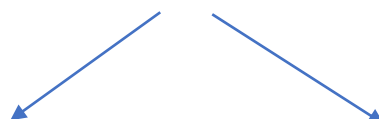
JEDNONADREĐENOST

POZITIVNO: učinkovit sustav,
bolje provođenje zadaća

NEGATIVNO: nemogućnost
dolaska do glavnog zapovjednika

NEPREKIDNOST

POZITIVNO: neprekidno razmišljanje o
dobrobiti organizacije

NEGATIVNO: opterećenost i
zasićenost

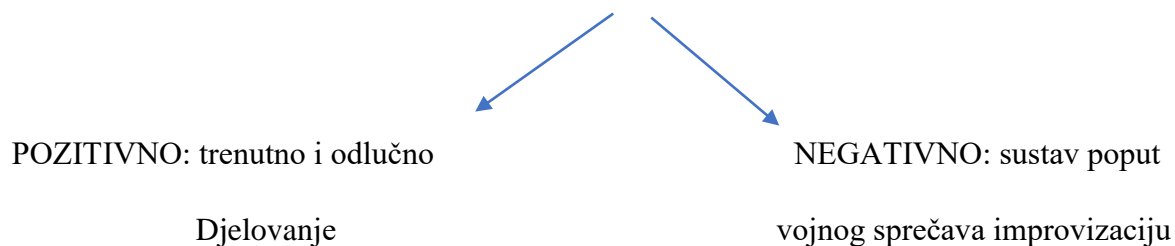
JEDINSTVO

POZITIVNO: osjećaj pripadnosti
zajedništva

NEGATIVNO: u ime
štititi neučinkovite

ELASTIČNOST

6. ZAKLJUČAK

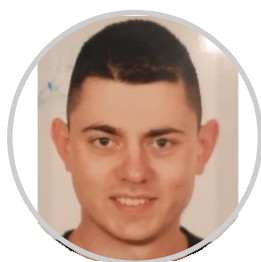
Još je Platon u svojoj Državi vojnicima dao epitet hrabri. Oni koji čuvaju državu od vanjskih i unutarnjih neprijatelja. Isto tako vojnik mora imati sve Platonove vrline: hrabrost, mudrost, umjerenost i pravdu. Uz navedeno, vojnik mora biti odan i odgovoran. Navedene vrline služe vojniku u moralnim dilemama u kojima se često nalazi. Za te moralne dileme vojnik se može osposobiti, a moralna se sposobnost vojnika može poticati. Vojnik mora koristiti svoj moral kako bi prepoznao nemoralno i neetično i napravio ravnotežu morala i poslušnosti odnosno poštivanja zapovjednog lanca. Vojna organizacija je složena organizacija u kojoj se ističu hijerarhija, grupno povezivanje, ujednačenost te obrana kao najvažnija karakteristika svake vojske. Upravo je obrana teritorija ili slabijeg naroda ono što vodi u rat. Kada govorimo o etici rata najvažnija nam je teorija pravednog rata koja daje uvjete koji opravdavaju rat kao i ponašanje tijekom rata, a isto tako objašnjava ponašanje i nakon rata. Tek ukoliko su sva ta pravila ispoštovana može se smatrati da je rat opravdan, no koliko je moralan. U radu su analizirane sve individualne i kolektivne vrijednosti koje vojnik treba posjedovati. Sve te osobine vojnika čine moralnim. U Hrvatskoj vojsci Etičkim kodeksom propisane su odlike hrvatskog vojnika, to su: domoljublje, čast i poštenje, dostojanstvo, odgovornost, odvažnost, odanost, požrtvornost i ustrajnost. Vojnik osjeća dužnost, poziv i odgovornost. Vođen je interesima države, naredbama nadređenih, dobrobiti podređenih i svojom čašću. Nasuprot morala vojnika u radu smo raspravljali o moralu vojske kao organizacije uspoređujući je sa poslovnim subjektima. Analizirajući nemoralne radnje poput prisilnog vojnog roka, povećanja naoružanja u godini gospodarske i duhovne krize obrađeno je i novačenje djece što se smatra ne samo etičkim, već filozofskim, političkim i pravnim problemom današnjice. Na žalost, ratove danas pokreće profit i moć, tako da ratovi danas imaju pridjev poduzetnički. Sve navedeno u vojniku može stvoriti moralne ozljede bez obzira koliko on sam bio moralan

7. LITERATURA

1. Alispahić, S. (2019). Pojam vrline u Aristotelovoj etici. Magistarski rad. Univerzitet u Sarajevu. Filozofski fakultet.
2. Baarlea, E., Boscha, J., Widdershoven, G., Verweij, D., Molewijk, B. (2015). Moral dilemmas in a military context. A case study of a train the trainer course on military ethics. *Journal of Moral Education*. 44(4):1-22.
3. Baumann, D. (2007). Military Ethics: A Task for Armies. *Military Medicine*, Volume 172, Issue suppl_2. str. 34-38.
4. Berčić, B. (2010). Osnove filozofije 1. Rijeka: Filozofski fakultet Rijeka
5. Bezić, Ž. (1994). Tijekovi i putovi etike. Split. Hrvatska obzorja, str. 273-288.
6. Biljak, M. (2015). Etika autentičnosti. Dostupno na <http://www.eho.com.hr/news/etika-autenticnosti/9664.aspx>
7. Buzar, S. (2015). Teorija pravednoga rata sv. Tome Akvinskoga. *Obnov. život*, 70, 3, 305–316.
8. Coleman, S., Coleman, N. (2015). Military Ethics. *Encyclopedia of Global Bioethics* (pp.1-10).
9. Čičić, H. (2016). Urbanističke utopije- verzija idealnog grada kroz povijest. Završni rad. Zagreb: Šumarski fakultet.
10. Despot, S. (2017). Trećina članica NATO-a ili EU ima obavezni vojni rok, ali ne od mjesec dana. Dostupno na <https://faktograf.hr/2017/02/01/trecina-clanica-nato-a-ili-eu-ima-obavezni-vojni-rok-ali-ne-od-mjesec-dana/>
11. Ivaniš, M. (2014). Međuzavisnost osobnih vrijednosti i etičkoga ponašanja najvišega posloводства s poslovanjem hotelskih poduzeća. Disertacija. Rijeka: Ekonomski fakultet.
12. Kalin, B. (1991). Povijest filozofije. Zagreb: Školska knjiga.
13. Karssing, E. (2000). *Morele Competentie in Organisaties* Publisher: Koninklijke van Gorcum.

14. Knezović, K. (2016). Kad moral tone javnost se okreće etici – etika u znanstvenim istraživanjima. Bošnjačka pismohrana. Zbornik radova XXII simpozija, str. 71-82.
15. MORH. (2018). Etički kodeks vojnih osoba hrvatske vojske. Zagreb: Glavni stožer OS RH
16. Moseley, A. (2004). Just war Theory. Internet Encyclopedia of Philosophy. Dostupno na <https://iep.utm.edu/justwar/>
17. Nadeau, C. (2010). What justice after war ? Elements for a theory of transitional justice”. Dostupno na http://classiques.uqac.ca/contemporains/nadeau_christian/what_justice_after_war/what_justice_after_war_texte.html
18. Neill, D. (2000). ETHICS AND THE MILITARY CORPORATION. Canadian Military Journal. Dostupno na <http://www.journal.forces.gc.ca/vo1/no1/doc/27-40-eng.pdf>.
19. Offstein, E., Dufresne, R. (2007). Building strong ethics and promoting positive character development: The influence of HRM at the United States Military Academy at West Point. Human Resource Management 46(1):95 – 114.
20. Ogorec, M., Skendrović, K. (2014). UTJECAJ VOJNOG MODELA VOĐENJA NA SUSTAV KORPORATIVNOG UPRAVLJANJA. Polemos : časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira, Vol. XVII No. 33-34.
21. OSCE (2018). Priručnik o ljudskim pravima i temeljnim slobodama djelatnih vojnih osoba i službenika i namještenika u oružanim snagama. Varšava: OESS-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR).
22. Rupčić, D. (2016). Svakodnevna militarizacija života: etički aspekti korištenja djece u ratu. Osijek: Filozofski fakultet.
23. Skledar, N. (2004). Politika, demokracija i etika. FILOZOFSKA ISTRAŽIVANJA 92 God. 24 (2004) Sv. 1 (5-13). Zagreb.
24. Smerić, T., Sabol, G. (2009). Privatne vojne kompanije – vojno poduzetništvo na početku dvadeset prvog stoljeća. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 391-427.

25. Stahn, C.(2016). Jus Post Bellum and the Justice of Peace: Some Preliminary Reflections – Part 1. dostupno na [https://postconflictjustice-com.translate.google/jus-post-bellum-and-the-justice-of-peace-some-preliminary-reflections-part-1-2/? x tr sch=http& x tr sl=en& x tr tl=hr& x tr hl=hr& x tr pto=nui,op,sc](https://postconflictjustice-com.translate.google/jus-post-bellum-and-the-justice-of-peace-some-preliminary-reflections-part-1-2/?x_tr_sch=http&x_tr_sl=en&x_tr_tl=hr&x_tr_hl=hr&x_tr_pto=nui,op,sc)
26. Stockholm International Peace Research Institute (2021). Ko najviše troši na vojsku u regiji i svijetu. Dostupno na <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2021/5/8/ko-najvise-trosi-na-vojsku-u-regiji-i-svijetu>
27. V. Vujić, M. Ivaniš, B. Bojić. (2012). Poslovna etika i multikultura, Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija.
28. Yaklovleff, M. (2007). The foundations of morale and ethics in the armed forces: some revealing variations among close allies. Dans *Inflexions* 2007/2 (N° 6), pages 177 à 197.
29. Žutić, M. (2016). Moralan i etičan vojnik na čast domovini. Dostupno na <https://hrvatski-vojniki.hr/moralan-i-etican-vojniki-na-cast-domovini/>

Daniel Jurković

 Address: Slavonska 5b, 34340, Kutjevo, Croatia

 Email address: daniel.jurkovic996@gmail.com

 Phone number: (+385) 989375662

Gender: Male **Date of birth:** 28/04/1996 **Nationality:** Croatian

WORK EXPERIENCE

[26/09/2017 - Current] **Djelatna vojna osoba**

MORH

City: Našice

Country: Croatia

EDUCATION AND TRAINING

[2011 - 2015] **Poljoprivredni tehničar opći**

Poljoprivredno-prehrambena škola

Address: Požega, Croatia

[2018 - 2022] **spec.bacc.oec**

Veleučilište Adam Krčelić Baltazar Zaprešić

Address: Croatia

LANGUAGE SKILLS

Mother tongue(s): Croatian

Other language(s):

English

LISTENING A1 **READING** A1 **WRITING** A1

SPOKEN PRODUCTION A1 **SPOKEN INTERACTION** A1

9. IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA I AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Daniel Jurković

Matični broj studenta: 1-212/18

Naslov rada: ETIKA VOJNIČKE PROFESIJE

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

Potpis studenta
